

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. vasario 6 d.

Nr. 26 (6)

Saturday supplement February 6, 1999

No. 26 (6)

„KONFLIKTAS SU PAČIU SAVIMI — TAI MANO GYVENIMO BŪDAS“

Apibūdindamas savo maišingą sielą, šios citatos autorius dailininkas Adomas Varnas (1879-1979) kartu įvardino ir amžiną kūrybos tiesą, menininko moto. Konfliktas su savimi — tai žmogiškos egzistencijos pojūtis, kurį išimties dėka, kūrėjas sugeba išreikšti spalvos ir linijos pagalba. Juk kūrybos žmogus yra dvasinės patirties išminčius, atskleidžiantis pasauliui slaptingąją būties prasmę. Jos aistringą ieškojimą buvo žymus lietuvių kultūros puoselėtojas, tapytojas bei grafikas, lietuviško lito autorius, profesorius Adomas Varnas.

1999 m. sausio 6 d. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus A. ir P. Galaunių namai (Kaune, Vydanos al. 2) pakvietė į šio lietuvių dailės

klasiko 120-ųjų gimimo metinių paminėjimą. Didelę renginio puošmena buvo dailėtyrininkės Zitės Žemaitytės parengta išsami ir gausiai iliustruota monografija *Adomas Varnas. Gyvenimas ir kūryba*. Žvelgdama į šio kūrėjo pasaulį, dailėtyrininkė pastebėjo, kad tai būta veržlios ir maišingos asmenybės. „Nuo pat vaikystės jo širdyje virė kažkoks nerimas. Ieškodamas atsakymo į likimo užduotus klausimus A. Varnas buvo apsisprendęs tapti kunigu, bet po kelių metų paliko kunigų seminariją ir atsidūrė Peterburge — mokėsi A. Štiglico dailės mokykloje, vėliau studijavo ir dirbo Krokovoje, Ženevoje, Sicilijoje ir Zakopaneje. Nė vienos mokyklos dailininkas nebaigė, nors mokytojų buvo vertinamas.

Jo bastūniškas būdas pastūmėdavo vis naujoms klajonoms ir susitikimams su nepažįstamu pasauliu“ — sakė Z. Žemaitytė.

1918 m. paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, su dideliu užsidegimu dailininkas imasi spręsti kultūros ir meno įstaigų steigimo problemas. Tokiu būdu kūrėsi Lietuvių meno kūrėjų draugija (1920), M. K. Čiurlionio galerija (1925). Noras matyti Lietuvos valstybę laisvą ir demokratišką, atverti pasauliui jos meno, mokslo ir kultūros lobynus, pasireiškė įvairiuose A. Varno darbo baruose.

Renginyje dalyvavusi etnologė Aldonė Rimdeikienė A. Varną pristatė kaip aistringą lietuviškų pakelių kryžių ir koplytstulpių kolekcionierių ir jų rupestingą globėją. Šiais „mediniais stebuklais“ susižavėjo, dar gyvendamas Lenkijoje. Vėliau Lietuvoje tam tikslui įsigijęs automobilį, trikojį fotoaparata ir net septynis objektyvus, leidžiasi į keliones po gimtąjį kraštą, kurios metu sukaupia 2,000 stiklo ir filmo juostos negatyvų. A. Varnas visą gyvenimą svajojo įkurti Kryžių galeriją. Po karo buvo manyta, kad negatyvai dingę. Ir net pats Varnas iki mirties nesužinojo, kad juos ilgą laiką saugojo dailininko pusseserė gydytoja Sofija Mikniūtė. Vėliau jie buvo perduoti M. K. Čiurlionio dailės muziejui.

Per visą nepriklausomybės laikotarpį A. Varnas dalyvavo 29 parodose kaip tapytojas, grafikas, scenografas — visada aktyvus, nenuilstantis, pilnas kūrybinių minčių, neįgyvendintų idėjų. Lituaništes Liucija Kerelytė, kilusi iš Joniško, pasidalino prisiminimais apie 1938 m. surengtą A. Varno parodą jo gimtajame miestelyje. Organizatoriai — „Spaudos fondo“ direktorius Balys Žygelis ir Joniško pašto viršininkas, lituanistės tėvelis Pranas Kerelis surengė pa-

Adomas Varnas. Kunigaikštienė Birutė. Aliejus. 1967 m.

Adomas Varnas. Kunigaikštis Gediminas.

rodą, skirtą dailininko artėjančiam 60-čiui. Greitu laiku Joniško Upytės gatvę, kur gyveno A. Varnas, pavadino dailininko vardu. Jos fone yra

Zita Žemaitytė
Adomas Varnas

jamžintas ir jo motinos portretas. A. Kerelytė papasakojo paveikslą „Adomo Mickevičiaus slėnis“, dovanoto po parodos B. Žygeliiui, istoriją, užsiminė apie dailininko atminimo jamžinimą šiandieniniame Joniškyje.

Nors A. Varnui sėkmingai pavyko suburti lietuvišką salėle milžiniškame Amerikos žemynė, tačiau mintimis dailininkas dažnai sugrįždavo į išsiilgtąją Lietuvą. „Jis visą laiką buvo tarsi neišvykęs iš Lietuvos, labai jos ilgėjosi, čia likusiems bičiuliams rašė ilgus laiškus“ — sakė muziejinkė, poetė Marija Macijauskienė, menanti dar gyvą A. Varną. Ir iš tiesų, jam rūpėjo visa, kas vyko Lietuvoje, koks gyvenimas virė kultūros ba-

ruose. Savo nuomonę ar susirūpinimą dažnai išsakydavo laiškuose bičiuliams. 1962 m. A. Varnas rašo Pauliui Galaunei: „...Bet svarbiausia tai, kad bėpiedamas daug galvojau, ar yra kas daroma Lietuvoje, kad Čiurlionio veikalus išgelbėjus nuo galutinio jų išblukimo. Iš gautų dabar 32 jo darbų reprodukcijų gaunu įspūdį, kad originalai yra labai pasidavę (...) blankti. Mums tas labai rūpi. Ar nemalonėtum, brėžtelti keletą žodelių imanomai greičiau.“ Renginio metu buvo galima įsigyti atvirukų su dailininko pieštais Lietuvos kunigaikščių bei žymių kultūros veikėjų portretais, išleistų iš privačios Domo Akstino kolekcijos. Čia buvo eksponuojami ir A. Var-

no laišakai bei nuotraukos, taip pat jo *Kryžių albumas* su autoriaus dedikacija P. Galaunei.

Ilgą laiką A. Varno ir kitų Lietuvos dailininkų, pasitraukusių iš Lietuvos 1944 m. į Vakarus, tolimesnė kūryba buvo nutylima. Bet kuriame rašytiniame šaltinyje po nurodytos išvykimo datos artimiausia data būdavo pažymima dailininko mirtis. Sovietmečio spaudoje apie A. Varną surasime vos keletą straipsnių. Apie jį neleido pamiršti ir P. Galaunės pulicistinė plunksna. Tačiau šandien galime pasidžiaugti, kad sutrukinėjusią mūsų dailės istoriją galime suraišyti į viensią laiko srautą.

Renata Vaičekonytė-Kepežinskienė

Šią ir kitą vasarą

Novelė

JUOZAS APUTIS

Juozas Aputis — vienas žymiausių dabartinių Lietuvos prozininkų, ypač pasižymintis novelių žanru. Yra išleides keletą novelių rinkinių. Pernai už novelę *Su peteliške ant lūpų* J. Aputiui buvo paskirta Antano Vaičiuliaičio premija. Yra taip pat išleides apysakų knygų. Literatūros kritikų ir skaitytojų dėmesį atkreipė paskutinė J. Aputio knyga — romanas *Smėlynuose negalima sustoti*.

J. Aputis dirba Rašytojų sąjungos žurnale *Metai*. Mėgsta pabūti savo sodyboje sename, miškingame Džukijos kaime — Zervynose.

Draugui pasiūlydamas savo dar niekur nespausdintą novelę, autorius paaiškino, kad ji parašyta dar anais, sovietiniais laikais, todėl joje ir atsispindi tų metų nuotaikos, „nuspalvintos“ i Lietuvą atvykusių ir apsigyvenusių rusų buvimu. Kokios tos spalvos ir atspalviai — tesprenžia skaitytojai.

Juozas Aputis.

„Verocka, suradusi kiek laisvesnio laiko, sumaniau Tau parašyti. Atsirado mažumėle naujienu. Visų pirma, gavom naują butą (tai gali matyti ir iš adreso). Butukas visai nieko, trijų kambarių, visi atskiri, atskirai nuo vo-

nios ir „būdelė“. Taigi dabar, galima sakyti, kiekvienas turime po savo kambarį, Tolikas savo, aš irgi savo. O Lena su Igoriu išsitenka viename, Igoris gerai mokosi, Lena i mokyklą pradės eiti kitą rudenį. Antra naujiena — Toliką paaugštino darbe. Girdėjai? Dabar jis — skyriaus viršininko pavaduotojas, gauna, žinai kiek — daugiau kaip du šimtus, dar primeta premijų, o šiaip irgi pasitaiko progelių, betgi tai jau, kaip sakoma, ne telefoninis pokalbis... Ką čia smulkiai berašysi, toks jo darbas, vis su žmonėmis... O su jais — jeigu sutarti, tai... Trečia — jau šį mėnesį turim gauti mašinėlę, sakykim, jei šiemet taip nebus, tai kitais metais — tikrai. Verocka, širdis sąla pagalvojus, kaip pagyvensim ateinančią vasarą — su Toliku mudu jau nusprendėme: pasiimsim atostogų rugpjūtį, turime viename kaime lyje pažįstamus senukus, apsigyvensim pas juos, ims dygti grybai, sirpti spanguolės... Tėnai yra atskiras kambarėlis, ką ten sakau, bene tik du kambariai, mudu su Toliku juk ne kokie seniai, suprantai?.. Tai mudu su Toliku nutarėm pasikviesti ir jus, at-

vaziuokit rugpjūčio mėnesį, pavazinėsim po gražias apylinkes, pasipūksim ežeruose, pasimaudysim ir pasigaudysim, žmonės čia puikus, be reikalo kai kas šneka, na, kad nacionalistai... Geri žmoneliai. Būk sveikutėlė, tavęs nieko neklausinėju, susitiksim ir pasišnekėsime, ilgai nelaukdama, atsakyk man, kaip jūs galvojate dėl mūsų pasiūlymo. Būtų labai smagu, kad atvažiuotumėt, galite ir visi — pasiimkit vaikus, susitapsinsim. Tavo Ania“.

Parašiusi datą, Ania Pavlovna šyptelėjo, toks gerumas užlejo jai širdį, norėjosi dainuoti iš džiaugsmo. Lena buvo dar darželyje, o Igoris mokykloje. Vieno dabar norėjo Ana Pavlovna, kad tik Tolikas nepareitų išgėres, kad nesumautų geros nuotaikos. Taip norėjosi pasišnekėti apie šį ir tą.

Tolikas, skyriaus viršininko pavaduotojas, grįžo laiku ir gerai nusiteikęs. Seniai taip bebuvo: Tolikas kažką laikė už nugaros ir liepė Aniai atspėti.

— Pasakyk, mažyte, ką Tolikas tau parnešė? Na, pasakyk? Ania šoko Tolikui ant kaklo: — Tolikai, megztuką! Megztuką, seniai buvai pažadėjęs. — Ne. — Oi, oi! Ką tu čia galetum? Vengrišką chalutuką? — Tai ir ne, Ania! Neatspėji. — Karolius? — Eik jau, ir taip neturi kur dėti. Ania dar tebekybo Tolikui ant kaklo, tas jau pailso ją laikyti, tačiau ji spardosi, riedama į viršų kojas. — Tolikai, jau žinau: batelius! — Atspėjai, Ania! Prašom. Prašom, šviesioji karaliene. Tolikas nuneša žmoną i jos kambarį, dailiai pasodina ant sofos, numauna šliures, mėgina naujuosius batelius. — Na, kaip? — Ak tu, mielasai! Kur gavai? — Krautuvė. — Ir eilių nebuvo? — Ne. Paliko. Juk žinai, kad ten vedėja dirba bendradarbio žmona, aš jam pernai padėjau susitvarkyti tokius reikaliukus, dabar prisiminė ir pasiūlė. Sako, pravers prie naujo buto... — Dievulėliau! Kokie batukai! Kiek mokėjai? — Nemažai. Bet Ania, brangu, dabar šito daikto, tų pi-

nigėlių, mums ne taip ir betruksta. Ir tu bibliotekoj šiek tiek uždirbi, o aš — visai neprastai. Šandien vėl gavau trisdešimt rublių. — Tolikai, ar nebus kas negerai? Kaip tu čia vis gauni tų kažkokių pinigų? — Ką tu, Ania! Aš juk nei vagiu, nei kokiais neteisingais keliais. Aš paprasčiausiai galiu, pavyzdžiui, žmogui pagreitinti, padėti ko nors gauti be eilės, partūpinti kokį deficitinį daiktą. Šitai, Ania. — Tu mielas, Tolikai. O kaip mes gyvensime, kai turėsime automobilį! Tolikai, tu tik pagalvok: apvažinėsim visą Pabaltiją, man taip patinka Talinas, toks jauskus, švarus miestukas, nelygink su kokia Maskva... — Pašnekėjai: su Maskva! Maskva — tai Maskva... — O Ryga jau kitokia, jau didesnė už Taliną, ten kirbinės žmonių, bet irgi nieko, jautiesi kažkaip lyg namie, viskas artima, pažįstama. Ap-lankysim Leontjevus, Baranovskius, Klimovus, Ostrovskius... — Petrovskius... O Taline būtina užsuksim pas Firso-vus. Nuostabūs žmonės! Ypač

Andrejus. Jo žmona man nelabai, kažkokia surtgusi, bet Andrejus — aukso žmogus. Girdėjau, jis irgi aukštyn palipo. — Matai, Tolikai, kaip smagu bus. O dabar ir pasakyk, kas visą laiką ragino čia vaziuoti ir kas visą laiką spyriojosi? — Tu, Ania... — Tai aš spyriojauši?! — Ne, ne, erzinu, tu visą laiką graužte graužei, kad tik vaziuotume i Pabaltiją... Abu ilgai juokiasi, Ania kelis kartus nulekia prie ilgo veidrodžio, žiūri i batelius. — Ačiū, dar kartą ačiū, Tolikai. Vakare, sugu e vaikus, abu ilgai užsibūna Anios kambarį ir tik tada, kai jau Tolikas pradeda snūduriuoti, Ania išdrįsta pasakyti: — Tolikai, nepyk, parašiau šandien laišką sesutei, Verockai, ir žinai... — Jau ką nors ne taip padarei? — Tolikai... Ne, bet sakyk, ar nepyksi? Na, pasakyk. — Jau kokį velnią iškrėtei? — Tolikai, nepyksi?.. — Sakyk, ko čia erzini!

(Nukelta i 2 psl.)

Daina Žemliauskaitė Juozevičienė Karen Blixen rolėje iš *Lucifer's child*. Nuotr. Inos Stravinskytės

Talentinga aktorė skina laurus

Vis dažniau matome savo lietuvišką jaunimą literaturoje, mene, muzikoje, teatro scenoje. Jie stengiasi atiduoti savo talentus ne tik lietuviškajai išeivijai, amerikietiškam pasauliui, bet ir Lietuvai.

Štai praėjusių metų Kauno Jaunimo kameriniame teatre lapkričio 27 ir 28 d. viešnia iš Amerikos Daina Žemliauskaitė-Juozevičienė iš Kalamazoo, Michigan, padovanavo monospektaklį *Liuciferio vaikas*. Pjesės autorius William Rice, režisierė Kathy Lynn Sliter. Tai žymios danų rašytojos Karen Blixen — Isak Denisin (1885-1962), egzotiškos baronienės Finecke gyvenimo istorija. Rašytoja daugelį metų gyveno Kenijoje, turėjo kavos plantaciją, pergyveno meilės tragediją. Pjesėje iš autorės autobiografinės knygos *Out of Africa* (Iš Afrikos) herojė parduoda savo sielą velniui už žymų rašytojos talentą. Taip gimė *Liuciferio vaikas* (Lucifer's Child).

Monospektaklyje Daina Karen Blixen rolėje pirmą kartą pasirodė Kalamazoo teatre 1995 metais, kur pjesė buvo pakartota net dvylika kartų. Žiūrovų ir spaudoje buvo labai gerai įvertinta. Kritikai raše:

„Dangus ir pragaras susiduria vienos moters gyvenime, bet ji nepalūždama kovoja nuo pradžios iki pabaigos. Dainos veidas šviečia, kai ji prisimena Afrikos medžioklės ar pasakojimą apie vietinius gyventojus. Įtikinantis Dainos talentas sužavi žiūrovus“.

Kauno muzikinio teatro režisierės Aldonos Ragauskaitės rūpesčiu buvo galima susipažinti su lietuvių kilmės aktorės Dainos Žemliauskaitės kūryba. Daina ir jos kolegė režisierė Sliter buvo pakviesta režisieriaus Stanislovo Rubinovo. Žiūrovai ir spauda Kauno Jaunimo kameriniame teatre Dainos vaidmenį priėmė labai nuosirdžiai. Salė abu vakarus buvo pilnutėlė.

Kai kam gal kilo klausimas, kodėl monospektaklis vyko anglų kalba. Aktorė paaiškino, kad tai būtų buvę labai brangu, pjesės autorius griežtai saugo savo autorines teises. Visas reikalas užtruktų ilgai. Tačiau aktorė, kuri labai gerai kalba lietuviškai, tikisi, kad gal ateityje ir pasiseks pjesę pastatyti lietuvių kalba. Ši kartą Daina su režisierė vyko į Lietuvą savo lėšomis. Anglų kalba pastatytas spektaklis žiūrovams visai nekludė, — aktorė su režisierė buvo priim-

tos entuziastingai. Lietuvos spauda nepagalėjo gražių atsiliepimų.

Daina Žemliauskaitė-Juozevičienė kilusi iš New Haven, Conn. Besimokydama gimnazijoje, lankė taip pat ir Educational Center For The Arts. Rhode Island baigė School of Design, tuo pačiu metu ir Brown-un-to teatro studiją. Jau gimnazijoje išryškėjo Dainos gabumai, ne tik vaidyboje, bet ir dailėje. Daug piešė, iliustravo, vaidino mokyklos teatriniuose pastatymuose. Įstojusi į Rhode Island School of Design, ne tik vaidino, bet ne kartą pasirodė ir su savo dailės bei fotografijos kūriniais. Čikagoje, Jaunimo centre, fotografijos parodoje laimėjo antrąją premiją. Po keverių metų, baigusi un-tą, persikėlė į Čikagą, ištekėjo už med. gydytojo Jono Juozevičiaus. Kurį laiką dirbo Parkside Medical Service kaip meno direktorė. Tačiau meilė teatrui nulėmė tai, kad išjungė ir dramos studijas DePaul un-te, taip pat Goodman School of Drama. Po perklausos buvo pakviesta vaidinti Oak Park teatre „Village players“.

Vėliau Juozevičiai apsigyveno Kalamazoo, Mich. Tai nedidelis miestelis su šimtu tūkstančių gyventojų, bet turtingas savo kultūra — dviem universitetais, meno galerijomis, keliais teatrais. Daina čia dirbo „Freelance graphic Design“, bet vis puoselėjo mintį siekti teatro. Surado ir susidomėjo „Actors & Playwrights Initiative Theatre, Inc. (API)“.

Šis teatras žymus savo originaliais pastatymais, įvairiomis dramatinėmis improvizacijomis, nors gana tradicinis. Po perklausos Daina buvo iškarotai įvertinta ir išjungė į Kalamazoo teatrinių gyvenimą. Susidraugavusi su amerikiete režisierė Kathy Lynn Sliter, jos įsteigė „thrustStage“ grupę, naujomis meno idėjomis sujungdamos muzikinį žanrą

su skirtingomis teatro formomis. Jos paruošė trumpus spektakliukus gyvenimiškoms temoms, su parodijomis, poezija, muzika, dainomis, šokių. Tai buvo naujas reiškinys Kalamazoo teatre. Grupė „thrustStage“ tai daugiau ar mažiau moters temų kūriniai. Daina su režisierė Sliter su dideliu pasisekimu aplankė ne vieną Amerikos teatrą.

Čia reiktų išvardinti daugelį vaidmenų, kuriuos Daina davė teatrui, bet paminėsiu svarbiausius. Tai *Othello* Emilija, Isak Denisin *Liuciferio vaikas*, pagrindinė rolė Euripides *Medea*, C.S. Lewis *The Lion, the Witch, and the Wardrobe*, *Lion In Winter*, *Eleonora*, Šekspyro *Tempest*, *The Girlhood of Shakespeare Heroines* — Bonnie ir kiti. Dalyvauja *The Mad Hatters* — keliaujančioj auklėjamoje grupėje, specialiai skirtoje negaliesiems, naudojant dramą ir improvizaciją. Daina taipgi Whirlpool korporacijos reklamuoja įvairių verslų įmones.

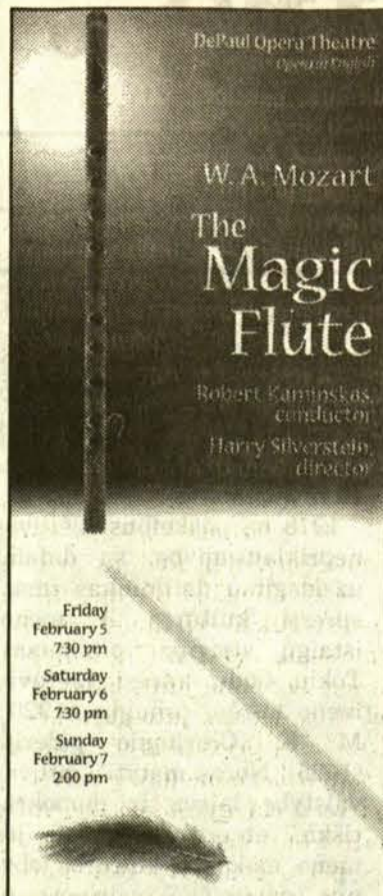
Tikekimės, kad Daina su savo monospektakliu pasirodys ir Čikagoje. O kad ji dar vaidins ne vieną vaidmenį, tenka tik palinkėti ištermės ir laimėjimų.

Daina gražiai suderina savo teatrinių gyvenimą su šeima. Šiuo metu ji su savo vyru dr. Jonu Juozevičium augina penkerių metų dukrelę Aurą.

Julija Gylienė

LIETUVIS DIRIGUOJA MOZARTO OPERA

Muz. Arūnas (Robertas) Kaminskas diriguos W. A. Mozart operą „The Magic Flute“, kurią stato DePaul Operos teatras. Spektakliai vyko penktadienį, vasario 5 d., šeštadienį, vasario 6 d., ir vyks sekmadienį, vasario 7 d. 2 val. p.p. DePaul universiteto Merle Reskin teatre, 60 E. Balbo Dr., Chicago, IL (700 south). Bilietus galima užsi-

Friday February 5 7:30 pm
Saturday February 6 7:30 pm
Sunday February 7 2:00 pm

sakyti ir telefonu 312-922-1999. Lietuviai turėtų susidomėti šiuo pastatymu ir gausiai dalyvauti.

Muz. Arūnas Kaminskas.

AUSTRALIJOS LIETUVIO PARODA

Vilniaus Mokytojų namų bibliotekoje veikia paroda *Lietuviškoji Australija*. Ji skirta

žymaus Australijos lietuvių veikėjo, poeto, redagavusio ten leidžiamą lietuvių laikraštį *Mūsų pastogė*, Vinco Kazoko gimimo 80-osioms metinėms paminėti. Parodos eksponatai pasakoja apie lietuvius Australijoje nuo XIX amžiaus pabaigos iki šių dienų. Čia eksponuojama *Australijos lietuvių metraščių* antra dalis, kurioje smulkiai aprašomas Australijos lietuvių gyvenimas, jų įvairialypė veikla 1961-1983 metais. Parodos atidaryme dalyvavo daugiau kaip 50 metų Australijoje praleidęs Vincas Augustinavičius ir Vytautas Anulis, kurie dabar gyvena Vilniuje.

SVEIKAS, NAUJASIS TEATRE!

„Paskutiniu metu pajutome, jog Čikagoje lyg kažko trūktų“, — sakė JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė, vasario 3 d. visus, norinčius vaidinti, sukvietsi į Jaunimo centrą. Susirinko 18 teatro mylėtojų. Jie aptarė, ką norėtų statyti ir vaidinti, kada galėtų rinktis. Naujasis Čikagos teatras laukia ir kitų norinčių ir galinčių vaidinti — su savo pasiūlymais ir nepakartojamomis idėjomis!

Poetas Kazys Bradūnas ir Kazimiera Bradūnienė sausio 27-ąją dalyvavo Vilniaus mokytojų namų svetainėje surengtame vakare „Susitikimai be datų“.

Nuotr. Eltos

Šią ir kitą vasarą

(Atkelta iš 1 psl.)

— Aš pasikviečiau Veročką pas mus. Su vyru ir vaikais...
— Ania prityla. Kurį laiką nustebeš tyli ir Tolikas.
— Kuriam velniui?
— Tolikai... Sesutė... Veročka...

— Klausyk, Ania, tu labai geras žmogus, bet labai dažnai pridari kvailysčių. Kam dabar tu tavo veročką reikėjo? Suprask: automobilį busim tik neseniai gavę, vieni sau pavazinėtume, o dabar — tie... Dar Veročka, dar nieko, bet tas jos Jurijus — tikras buldogas. Tingins kaip velnias, drybsos pilvą išvertęs. O paskui išvažiuojantjam parūpink ir lašinių, ir dešrų. Tik ir žiūri akis išvertęs...
— Tolikai...
— Ech, Ania, reikėjo su manim tau pasitarti, o paskui rašyti.

— Gerai, Tolikai, nepyk. Aš rytoj parašysiu, kad mums atidėjo automobilį, kad dar negausime... O gal ir patys atsisakys, gal jų visai kitokie planai.

— Lauk, atsisakys, Atlėks išsizioje!...
— Nereikia taip pikti, Tolikai... Aš kalta, žinoma, bet neprapulsim, dabar tik atrodo baisiai. Atvažiuos, paviešės. Nepyk ir ant Jurijaus. Kad ir nėra koks geruolis, bet ar nepadėjo? Juk, Tolikai, šiaip ar taip, jis pagelbėjo greičiau gauti butą, paskambino čionai savo aukštam draugui. Ką žinai, ateity irgi gali prisireik-

ti. Ar ne, Tolikai? Reikia prisilaikyti prie draugų. Be to, jis mums ir giminė. Vis dėl to Veročka — mano sesutė...
— Pamazu Tolikas atsileido, ir jiedu abu, kol užmigo, kalbėjo dar apie ateitį, Ania prisiminė, kad jau laikas — na, tegu ne šiems ir dar ne kitais metais — užsiprašyti naujus baldus, dabar pradėjo neprastus gaminti, Tolikas čionykščius supeikė, pasakydamas, kad svarbu tikrai pinigų susitaupyti, yra per kur gauti užsieninį komplektą.

—Tolikai, — jau visai snaudama tarė Ania, — draugė sakė, rodomas nebologas filmas — apie meilę ir gyvenimą... Nueikim sekmadienį pažūrėti.
—Apie gyvenimą? — pro miegus paklausė Tolikas.
— Ir apie meilę...
— Nueisim, Ania, pažiūrėsime. Pažiūrėsime.
Naktį Ania atsibudo, reikėjo jai nueiti šalia virtuvės, buvo išsipyrusi ir šlepetės, bet apsigalvojo, išsitraukė iš po sofos naujuosius batelius ir nuėjo su jais ant pirštų galų, kad labai nebildėtų.

—Nespaudžia?... — saldžiai pro miegus paklausė Tolikas. Po poros savaičių Ania gavo atsakymą:

„Brangi Ania! Kaip aš apsidžiaugiau! Būtinai atvažiuosim, būtinai! Jurijus iš pradžių raukėsi, jo planas buvo paviešėti pas gimines Kaliningrade, bet aš jį įkalbėjau, vis dėlto nepalygin- si Kaliningrado su jūsų mies-

tu! Lekiam pas jus, jei bus noro ir laiko, galėsime, namo važiuodami, užsukti ir į Kaliningradą, jei Jurijus taip labai norės. Manęs tai visai ten netraukia. Teisybė, žuvis ten yra įvairesnės, bet argi tas labai svarbu? Jurijui jau liepia iš anksto gerai susiremontuoti mašinėlę, kad nebūtų kelionės bėdos, išvažiuosim kiek anksčiau, gera proga — patrauksim per Taliną, Rygą, o paskui — jau pas jus, mieloji Ania. Tu parašyk, gal jums ko reikia, aš slapta nuo Jurijaus galėčiau sutvarkyti, tas tai darosi neįmanomas skrudžius. Bučiuoju. Dėl visko tiksliau susitarsim, dar yra laiko, aš tau paskambinsiu į darbą, kol dar neturite namie telefono.“

Tavo Veročka“.

Vieną rugpjūčio dieną pavasarį išasfaltuotu plentu tarp kitų automobilių riedėjo naujasis Anios ir Toliko, o iš paskos jiems lėkė Veročkos ir Jurijaus — didesnis ir jau nuvažinėtas. Ania sėdėjo šalia Toliko, durelių stiklas buvo nuleistas, ji laikė ranką iškišusi — labai dailliai, tiesiog grakščiai. Tolikas buvo kiek paniuręs. Užpakaly sėdėjo Lena ir Igoris.

Veročka vaikų nepasiėmė, ji labai norėjo, bet Jurijus atsisakė, išsiuntė pas savo tėvus į kaimą prie Volgos. Pirmiau reikia apsižiūrėti, kur važiuojam. Gal ten nėra velnio gero nėra toj Lietuvoj, ta kvaiša Ania pluriplia. Veročka, kai pasitaikydavo važiuoti pro kokį ežerą, aikčiodavo:

— Kokia grozybė. Jurijau,

kad tu ne nepaziūri!
— Rado grozybę! Rado grozybę, — burbulti tas, pasi- tikinčiomis rankomis gniauždamas vairą. — Urale ne tokių vietų mačiau...
— Pagaliau, pasisukioje iš vieno keliuko į kitą, sustojo. Sodya buvo nedidelė, apaugusi medžiais, ant šiaudinio stogo, pačiame jo gale, sename tekinyje, gandrai turėjo lizdą ir pirmieji pasveikino svečius, keldami į viršų sparnus ir rodydami savo gražiai išskendutus apatinius drabuzėlius. Gandrai jau buvo nebe tokie nerūpestingi, kaip ką tik atskridę pavasarį, jie spoksojo daugiau į du savo vaikus, kurie miklinosi, kaišiojo pro lizdą snapus, tačiau vis nedrįso šliaužtelėti žemyn ir suimti orą į savo sparnuotą glėbį.

Iš trobos pirmasis išlėkė senukas Baltazas, užsidėjęs dailią baltą kepurėlę, bet vienasmarškinis.

— Jau ir svečiai! Dievulė! Mamele, lėkš laukan ir pažiūrėk, jau sulaukėm! — Baltazas pirmąjį pasveikino Toliką, tvirtai spausdamas ranką ir po to artėdamas prie Anios.

— Dede, jūs nesenstate, vis gražėjate, — juokavo Ania, žaismingai bučiuodama senukui į žandą.

Leną Baltazas net pakilnojo, o Igoriui patapšnojo per galvą: — Argi?
— Hmmm... O ką?
— Tuo metu išpuolė ir Baltazo žmona, ji suplojo rankomis — būtinai turim pasakyti, kad šitaip ji padarė, nors toks sakymas gal jau ir nusibodęs,

šitaip amžinai sakoma mūsų raštuose, betgi tos senutės kitaip dar neišmoko — būtinai pliaukši tomis savo rankomis. Ania puolė Baltazo žmonai Valerijai į glėbį, Ania po to net nusišluostė ašarą, Valerija, čia visų vadinama Valerka, su Toliku pasiveikino be sentimentų, užtat ji labai ilgai mylavo Leną, o Igoris tuo metu nepatęnkintas spoksojo į žemę po kojomis.

Dabar jau atėjo laikas supažindinti su Veročka ir Jurijum.

— Ai, kokia panaši į Anią,

— dvijosi Valerka. — Bene dvynukės — ir akys, ir plaukai...
— Ne, ne dvynukės, Valerka, — paaiškino Ania.

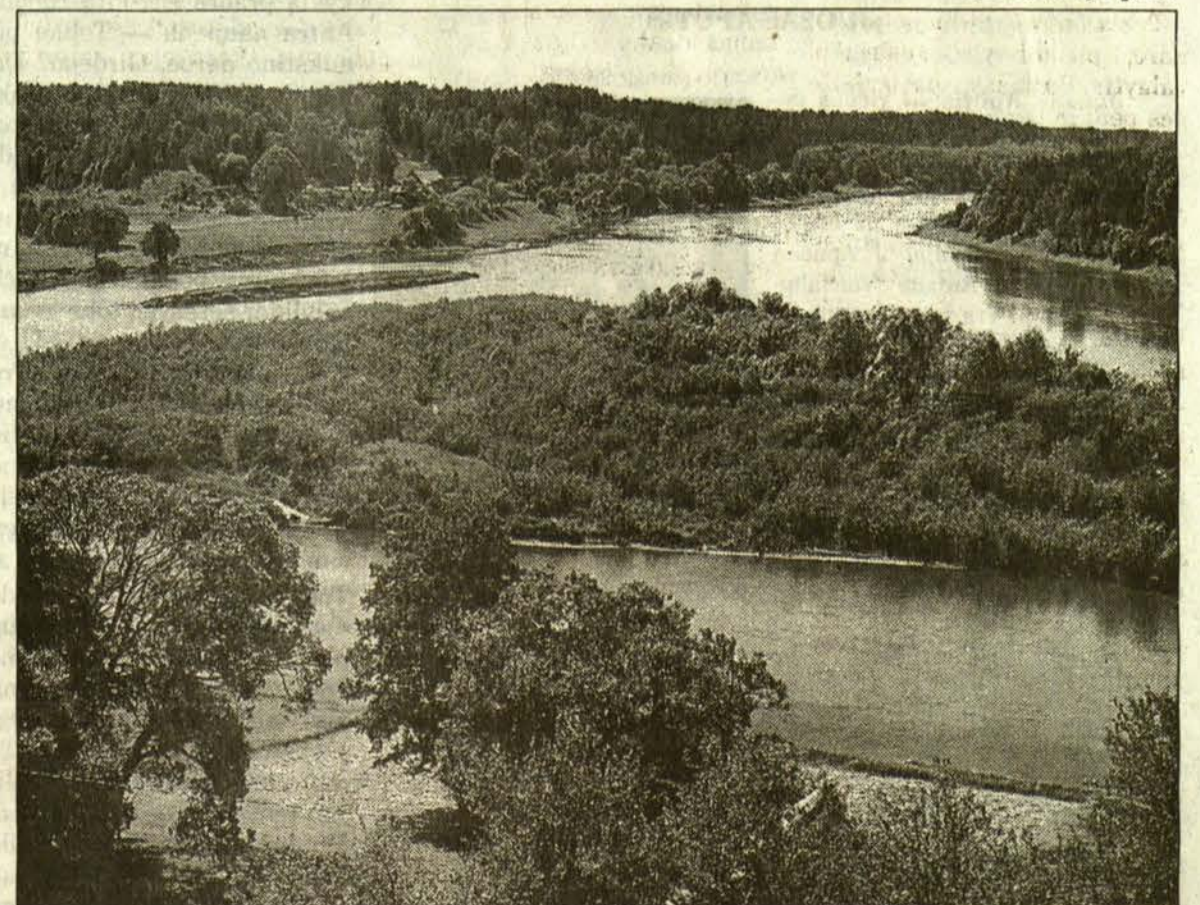
Jurijus pasiveikino kažkaip abejingai ir netrukus išsprendė rankas, prisimerkęs žiūrėjo į tyvuliuojantį ežerą.

— Turbūt žuvis daug? — paklausė jis storu balsu. Valerka išgirdo pirmoji, tiksliau pirmoji mėgino aiškinti Valerka, bet ji taip juokingai nemokėjo linksniuoti rusiškų žodžių, kad Jurijus atlaidžiai ėmė juoktis, ir tada paaiški-

nimus davė Baltazas, tą tai buvo velnias per visus karus nutrenkęs ir į Varšuvą, ir į Petrogradą, ir net prie Amūro.

— Kaip čia ponui pasakyti? Dabar daug nėra. O kadaise buvo. Kadaise gaudėm su krepšiais...
— O kazin ar ežeras gilus? — pasiteiravo Jurijus.

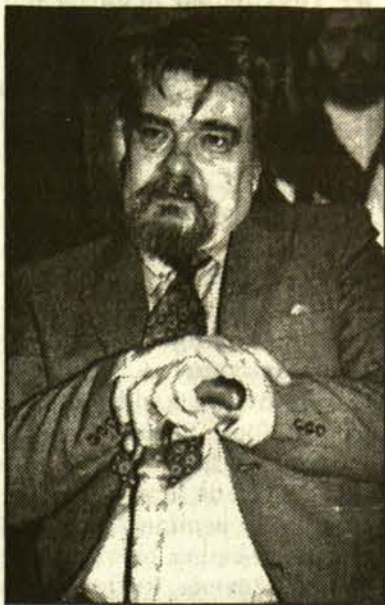
— O velnias jį žino! Nematomom. Sykį, jaunystėj, viduryje mėginom ieškoti dugno, tai vos neprigėriau. Tai, vadinasi, turėtų būti gilus... — rodos, atsidusdamas pakartojė Baltazas.
(Nukelta į 3 psl.)

Gražus Lietuvos kampelis prie Nemuno.

Kūrybinio kelio ženklai

Beveik sutapo du panašūs literatūriniai įvykiai Lietuvoje ir Užatlatėje. Tomis dienomis, kai Lietuvos rašytojų draugijos premija Čikagoje buvo įteikta A. Šešplaukiui-Tyruoliui, panašia — Lietuvos Rašytojų sąjungos premija Vilniuje, Rašytojų klube, buvo apdovanotas prozininkas Romualdas Granauskas. Jam premija įteikta kelioms dienoms anksčiau — pagal Lietuvos Rašytojų sąjungos tradiciją — Trijų Karalių dieną. Todėl laureatą pasveikino ne tik kolegos rašytojai, bet ir į klubą įžengę „Trys karaliai“. Aštuntajam Rašytojų sąjungos laureatui jie atnešė dovaną — pilną kraitelę vaisių. O kai R. Granausko gimtąsias žemaitiškas dainas uždainavo folkloro puoselėtojos Zitos Kelmickaitės vadovaujamas Vilniaus universiteto ansamblis *Ratilio*, susijaudinęs laureatas nuo skruosto nubraukė ne vieną ašarą...

Romualdas Granauskas.

pasimėgdžiovimas, ne imitacija, o kalbėjimas esmėmis. Pasak E. Bukelienės, R. Granauskas — ne saviraiškus autorius. Jis žiūri ne į save, o į pasaulį. Laikas rašytojui svarbiau negu erdvė, kuri jo

kūryboje — apytuštė, ritualizuota, joje — tik simboliniai ženklai, o ne etnografinė tirštuma. R. Granausko knygų veikėjai, herojai kieti kaip Mosėdžio akmenys, kuriuos koja nepaspirsi, kita vertus, R. Granauskas — žodžio, kalbėjimo estetas.

Premijos įteikimo vakare išryškėjo premijuotos knygos *Gyvulių dainavimas* išleidimo istorija. Pasirodo, pats autorius buvo nepaslinkęs sudaryti šį apsakymų ir esė rinkinį. To emėsi vilnietė lietuvių kalbos mokytoja Živilė Bandorienė. Iš įvairių leidinių, net iš Skuodė rajono laikraščio, kuriame jaunystėje dirbo R. Granauskas, ji surankiojo rašytojo kūrinius, o paskui visur ieškojo pinigų knygos išleidimui, kol pagaliau didžiąją jų dalį gavo iš Kultūros ministerijos. Į Rašytojų sąjungos pirminko V. Sventicko klausimą, kas ją vertė sudaryti šią knygą, Ž. Bandorienė atsakė, kad jos reikėjo mokykloms. Be to, ankstesnės Granausko knygos jau nuskaitytos, reikėjo ko nors kito, tuo

senių supratingumas. Taip ejo diena po dienos. Senukas turėjo vieną valti, kitą paskolino kaimynas. Baltazas kartais išplaukdavo su moterimis, o Jurijus, Tolikas ir Igoris — trise. Kol kibdav, meškeriodavo, Baltazas moterims pasakodavo apie senus laikus, kad čia kadaise buvo vien tik miškai ir kad žmonės prasikirdavo takelius iki ežero, bet ilgainiui erčios plėtojė, ir galiausiai liko erdvi pakrantės. Pasakojė, kaip į ežerą įtekanti upe dar jis pats yra plukdęs sielus, o čia, kur dabar kaimynų sodybos, seniau buvo tokia prielauka, kur suvažiuodavo galybė vežimų ir iš kur medžius gabendavo tolyn, į krašto gilumą.

Šią ir kitą vasarą

Atkelta iš 2 psl.

— Ne taip gilus, nei ką. Giliausia vieta — penki metrai. Knygoje skaičiau, — įsiterpė Tolikas, ir Baltazas nepatenkintas dėbtelejo į Toliką: jam rodėsi, kad matavimas iš valties buvo tikslesnis ir įdomesnis.

— Dėde, išsitemsim visi kartu, — čiauskėjo Ania. — Pasklomis šienelio, ir bus gerai. Juk šienelio turit?

— Šito yra, — kažką galvodamas atsakė Baltazas. — Tik negerai šitaip išeina...

— Bus gerai, dėde, — tarė Ania.

— Nesirūpinkit, — atsiliepė ir Verocka, labai slaptai žvilgteleidama į Jurijų. Dėde Baltazas pasisuko į Valerką, ir toji prašneko:

— Mudu su Baltazu pereisim į virtuvę. Vis tiek anksti keliamės, niekam netrukdysim. Reikia ruoštis... Tos visokios ruošos netruksta.

— Ai, bet mes jus labai išvarginsim, — dabar prašneko ir Tolikas.

— Nesirūpinkit, susitarpinsim, — storu balsu ištare ir Jurijus, bet Valerka dabar viską išaiškino keliais žodžiais:

— Ne, tokioj krūvoj jauniesiems negerai. Eisim mudu su Baltazu į virtuvę.

Verocka ir Ania raustelėjo, o Jurijus, tapnodamas savo gerokai atsikišusį pilvą, pagalvojo, kad vis dėlto pasitęsęs tu

senių supratingumas. Taip ejo diena po dienos. Senukas turėjo vieną valti, kitą paskolino kaimynas. Baltazas kartais išplaukdavo su moterimis, o Jurijus, Tolikas ir Igoris — trise. Kol kibdav, meškeriodavo, Baltazas moterims pasakodavo apie senus laikus, kad čia kadaise buvo vien tik miškai ir kad žmonės prasikirdavo takelius iki ežero, bet ilgainiui erčios plėtojė, ir galiausiai liko erdvi pakrantės. Pasakojė, kaip į ežerą įtekanti upe dar jis pats yra plukdęs sielus, o čia, kur dabar kaimynų sodybos, seniau buvo tokia prielauka, kur suvažiuodavo galybė vežimų ir iš kur medžius gabendavo tolyn, į krašto gilumą.

Šią ir kitą vasarą

Atkelta iš 2 psl.

— Ne taip gilus, nei ką. Giliausia vieta — penki metrai. Knygoje skaičiau, — įsiterpė Tolikas, ir Baltazas nepatenkintas dėbtelejo į Toliką: jam rodėsi, kad matavimas iš valties buvo tikslesnis ir įdomesnis.

— Dėde, išsitemsim visi kartu, — čiauskėjo Ania. — Pasklomis šienelio, ir bus gerai. Juk šienelio turit?

— Šito yra, — kažką galvodamas atsakė Baltazas. — Tik negerai šitaip išeina...

— Bus gerai, dėde, — tarė Ania.

— Nesirūpinkit, — atsiliepė ir Verocka, labai slaptai žvilgteleidama į Jurijų. Dėde Baltazas pasisuko į Valerką, ir toji prašneko:

— Mudu su Baltazu pereisim į virtuvę. Vis tiek anksti keliamės, niekam netrukdysim. Reikia ruoštis... Tos visokios ruošos netruksta.

— Ai, bet mes jus labai išvarginsim, — dabar prašneko ir Tolikas.

— Nesirūpinkit, susitarpinsim, — storu balsu ištare ir Jurijus, bet Valerka dabar viską išaiškino keliais žodžiais:

— Ne, tokioj krūvoj jauniesiems negerai. Eisim mudu su Baltazu į virtuvę.

LAIŠKAI IŠ MOSĖDŽIO

(Iš neparašytos knygos...)

Pirmasis laiškas

Čia senųjų kuršių žemė. Jau nebeužmatomai gilioj senovėj jie pasikėlė iš savo gyventų vietų ir patraukė į čia, vedini vaikais ir moterimis, nešini visokiais savo vardais ir įnagiais žvėrimis mušti. Ir priėjo šią vietą, ir sustojo, ir pasižvalgė aplinkui, — o koks čia gražumas, širdie mano, koks čia gražumas!... Neuzmatomai akmenynai, slėnių pievos ir gėlės, dangaus didybė, debesų stebuklai, viršūnės ažuolynų. Jau arkliai ir šunys girdėjo netolimą jūros balsą ir net negirdėdami juto greit atsiversiantį prieš akis pasaulio kraštą ir begalinę dievų erdvę. Tai mes čia gyvenim. Ir jie jautėsi turį teisę čia gyventi, nes patys sau buvo geri, nes galbūt traukėsi nuo piktųjų, bet toliau trauktis jiems jau nebebuvo kur, — priešais atsivėrė jūrės marės, skardėjo žuvedrų balsai aplink kepurėtas galvas, toliau trauktis tikrai nebebuvo kur, ir jie ryžosi čia gyventi: galbūt amžinai, o gal tik iki to laiko, kol numirs paskutinis iš jų. Vyrai, nuvarginti daugelio

labiau, kad ir patys mokytojai primiršo kadaise įvairiuose laikraščiuose išsimėčiusius jų kūrinius.

Padėkojęs už aukštą jo kūrybos įvertinimą, R. Granauskas pasakė, kad įpusėjęs rašyti romaną, bet tą užmojį pristabdė liga. Bet tiek leidėjai, tiek skaitytojai tikisi, kad romanas bus parašytas.

Vieną fragmentą „iš neparašytos knygos“, bet į premijuotą rinkinį *Gyvulių dainavimas* įdėta esė *Laiškai iš Mosėdžio* čia pridedu, manydamas, kad skaitytojams bus įdomu paskaityti nors ir nedidelį gabalėlį iš šiemet premijuotos R. Granausko knygos.

Algimantas A. Naujokaitis

dienu žygio, jausdami burnose alkio skonį, girdėdami už nugarų vaikų verksmą, moterų balsus, nuvedė arklis į slėnį, sukale ratu kuolus, prirašiojo šunis, o kai grįžo, atlikę savo vyriškus darbus, liesos jų moterys jau buvo patiesiosios nakčiai kailius tarp šiltų vakaro akmenų, kupstų ir bruknynų, ir jie visi užmigo, bet padabo nuo ryškaus žvaigždžių traškesio dangaus platybėse, nuo vilčių čia gyventi amžinai ir teisingai. Žadino savo moteris iš miego, glamonėjo jas, džiaugėsi trapiais jų kūnais, aiškiu naujosios tėvynės kalbėjimu, o vilties ir švelnumo žodžiai gulė ant rankų kaip nakties rasa ar lytėjo plaukus kaip mėnesienos vėjas. Ir tada vėl ramiai užmigo, nes nežinojo, kad jau atėjusi jų genties, jų gyvenimo ir jų pradžios pradžia. Tą naktį, prieš pat saulės tekėjimą, visi susapnavo vieną ir tą patį sapną: kruvinas dangus piestu stojosi viršum girių, ant aštriabriaunių eglynų varvejo degantys lašai, net akmenys buvo raudoni, tie amžini amžių akmenys, sugulę po vieną, būreliais ar ištisais pulkais, eilėmis, kovos rikiuotėmis, ir šalia kiekvieno akmens — po kauliuką, kad atsibudęs pakeltumei ir stotumeis gintis nuo priešų. O kai atsibudo — betekancios pro šalį gražiausios upės, tyliame vandenyje bešviečiantys jų vardai: Bartuva, Šventoji, Venta, Varduva, Babrungas, Šerkšnė, Aiškūnas... Tai mes čia numirsim. Bet iki tol dar ne vienas nebuvo numiręs, iš po šios žvaigždėtos ir šiltos nakties turėjo gimti jų vaikai, pradėti tarp kupstų ir akmenynų. Nusiprausę gražiųjų upių vandeniui jie vėl susirinko į būrį, paskui paklaidžiojo aplinkui, bet nelabai toli, — rinkosi kapinynui vietą, nes juk vis tiek kažkuris iš jų turėjo čia numirti pirmasis.

Čia visos vietos graudžios ir kilnios, todėl taip sunku jiems buvo išsirinkti. Tikslai prieš patį vidurdienį emėsi savo darbų. Vieni ruošė žemę lydimams, kiti, nurentę medį, dirbo žages ir akėčias, tretė atsirašiojo šunis ir išėjo į girią. Besusirinko į girią jau visai temstant, žiūri — sėdi atsikolęs toličiau į akmenį vienas toks jų senolėlis, pilkas veidas atgręžtas saulėlydžio pusėn, akys negyvos, bet dar tokios protingos, lyg būtų numiręs ne iš skaudėjimo, o pats to norėdamas. Palaidojo jį kitą dieną, apkrovė akmenimis kapą. Niekas nieko nepasakė, bet jau kiekvienas žinojo: dabar čia mūsų Tėvynė. Taip jie čia ir gyveno: tarp marių, tarp girių, tarp akmenynų. Vaikai, kurie buvo gimę iš anos nakties, pamary rinko gintarą, dėjo į krepšelius, krykštadami bėgo parodyti motinai, ką surinkę. Taip darė ir vaikų vaikai, ir vaikų vaikų vaikai. Jie pirmieji pastebėdavo rančytanosius žuvedrų laivus, kuriuos kartkartėmis atpūsdavo į krantą šiaurės vakarų vėjai: iš ten, iš šaltojo krašto, iš akmens kalnų. Mainėsi su jais prekmės, bet susiremdavo ir kalavijais. O kartais atvykdavo danai, tie nieko nenorėjo mainyti, artėdavo savo laivuose rūstūs, blizgedami šarvais, todėl kuršiai atsitraukdavo į girią ir žiūrėdavo pro

medžių šakas, kaip dega jų trobos. Aniems nuplaukus, vaikai vėl žaisdavo kopose, o naktimis virš degusių kybodo žalesnis ir už egles mėnulius. Iš už Ventos atėidavo žemaitiai, atjodavo žiemgaliai, prašydavo parodyti jūrą, klausinėdavo, kada tiek vandens prilijo. Kuršiai aiškino kaip mokėdami, rodė žuvis, sakė: čia menkė, čia plekšnė, prašom paragauti, o ten ant vandens ne namai ir ne valtys, — tai mūsų laivės, ir jomis mes plaukiame keršyti danams, kurie paskui verkia ir meldžiasi savo trejopam Dievui, o besimeldami gailiai prašo: Dieve, Dieve, apsaugok mus nuo kuršių. O kartais mes nuplaukiame net į galą tos platybės, vadinamos mariomis. Iki pat ten, kur dangus susieina su vandeniu, ir dar tiek, ir dar tris kartus tiek, šaltojo krašto linkui, kur akmens kalnai aukštumo kaip mūsų debesys, o tie, katrie ten buvo, tai taip sako: „Žuvedrų danguje liepsnytanosis žuvedrų laivus, nuo jų spalvos išblunka žmonių plaukai ir akys. Ant kranto sėdi senas jų žmogus Rimbertas, viską surašo į akmens knygas, ir tas raštas spindės per amžius. O dar vienas sėdi toličiau, irgi ant akmens luito, plieniniu peiliu kala runų žodžius, ir tie taipogi bus amžini: „Sirgyda pastatydino šį akmenį savo vyrui Sveinui.

Jis dažnai nusiirdavo Žiemgalon brangum laivu aplink Domesnesą. Taip pasikalbėdami lydėdavo svečius varsną, ir dar varsną, ir dar dvi varsnas. Ant aukšto kalno žibėjo kirviai, skiedrų baltumas švietė kaip sniegas. Papėdėje vyrai kirto rastus, pušys griuvo su triuškesiu, o ažuolai vis padūksėdami. Matot, kalbėjo kuršiai, mes čia pilam Apuolės pilį, o Puotkalių jau supylėm, o Imbarės, Impilties, o kitas pilis jau irgi supylėm. Tai vis dėl to, kad vaikai, kuomet liks gyvi, raudonai liepsnojancio dangaus nebijotų. Nelaimingi jūs žmonės, kalbėjo žemaitiai. Dieną naktį galvojat apie dangų, kuris vaikams turi šviesti. Dangus tėra vienas, ir ne žmonės juomi, o jis žmonėmis tesirūpina. O taip, sutiko kuršiai, tik prie marių jis labai raudonas, visą laik raudonas, tik jūs dar kol kas to nepastebėjot. Nelaimingi jūs žmonės, vėl pakartojo žemaitiai. O taip, vėl sutiko kuršiai, bet ir jūs labai laimingi nebūsit, dar ilgai ilgai nebūsit. Kai gyvenst po mūsų, vaikščiosit po mūsų, medžiosit po mūsų, sėsit po mūsų, pjausit po mūsų, dainuosit po mūsų, verksit po mūsų, vargsit po mūsų, mirsit po mūsų, — neužmirškite mūsų.

R. Granauskas

Akmenų muziejus Mosėdyje. Nuotr. Vytauto Lazausko

Šią ir kitą vasarą

Atkelta iš 2 psl.

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

— Ir valgysim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias gėles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ir jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilėlių, apie keptvirtą naktelę išgirstą gegutes

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

— Ir valgysim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias gėles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ir jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilėlių, apie keptvirtą naktelę išgirstą gegutes

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

Šią ir kitą vasarą

Atkelta iš 2 psl.

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

— Ir valgysim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias gėles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ir jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilėlių, apie keptvirtą naktelę išgirstą gegutes

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

— Ir valgysim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias gėles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ir jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilėlių, apie keptvirtą naktelę išgirstą gegutes

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

Šią ir kitą vasarą

Atkelta iš 2 psl.

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

— Ir valgysim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias gėles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ir jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilėlių, apie keptvirtą naktelę išgirstą gegutes

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

— Ir valgysim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias gėles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ir jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilėlių, apie keptvirtą naktelę išgirstą gegutes

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

Šią ir kitą vasarą

Atkelta iš 2 psl.

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

— Ir valgysim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias gėles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ir jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilėlių, apie keptvirtą naktelę išgirstą gegutes

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

— Ir valgysim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias gėles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ir jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilėlių, apie keptvirtą naktelę išgirstą gegutes

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu.

— Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi...

— Ir paskui užteks valgyti savaitę, o dar teta Verocka ir namo parsiveš?..

Leidiniai

LEMTIES VIEŠKELIŲ AIDAS

Rašytoją Vytautą Čepliauską kalbina poetas Robertas Keturakis

— Tavo trilogijos antroji dalis (kaip ir pirmoji) kupina turinio, tai yra autorius daug pasakoja, daug daugiau negu sugestuoja. Yra apie ką pasakoti: vyksta žmonių trėmimas — iš gimtinės į svetimybę. Gyvenimai, sielos, kančia okupanto sugrūdami į tvankią vagono ankštumą ir, regis, amžinai paneigiami.

Bet šiame romane skyruije išryškėja žmogaus suaugimas su savo Gimtine, savo žeme, kurios sakralinės galios tarytum nukertamos žiaurumo ir išsivertimo begalinės erdvės — ordos nuožmumą išsaugojusios Rusijos.

Ar nusmelkė Tave tokia mintis: jie pasmerkė ir niekas jų neišgelbės, nes daugelis su žiupsniu gimtinės žemės tremtini pasimė ir dalelę gelbstinčio sakralumo? Gal Tu žmogaus tvirtybę išvelei kitur?

— Tavo tiesa, Robertai. Pagrindinio romano *Ražienos* herojai, Manto tėvai Jonai, žemė buvo šventa: nepamainoma, nėdala, neparduodama, nekeičiama, trumpiau tariant, tai buvo jo alfa ir omega. Jo gyvenimas buvo ne tik susietas su žeme, bet jis pats buvo į ją įaugęs. Atlėtas nuo jos, pasijuto lyg paukštis be sparnų. Tai atsispindi jau pirmosios knygos dalies pabaigoje, kada jo likimas nuspręstas, o ateitis dunkso kraupia, šiurpiančia grėsme, kai ratai matuoja paskutinius jo žemės sieksnius, žemės, kurios kiekviena pėda išvaikščiota jo basomis kojomis, dėl kurios lietas kraujas ir prakaitas, sielotasi, drebėta, vargta; pagaliau žemės, savo išsioje išauginusios jį patį. Jam, regis, nieko nebuvo taip gaila, kaip gimtosios žemės: „...rodos, atsikastų dalį, kad galėtų, tada ir važiuot, ir numirt lengviau būtų“. Taip galvojo ne tik Jonas, taip mąstė visi tie, kurie buvo suaugę su žeme tarsi riešuto keimerys, ir kurie taip ir nepajėgė išsilukštenti iš žemės nostalgijos ankšties. Net ir jaunas herojus Mantas, — taip pat išaugęs greta javo, greta obels, jaukioje kaimo aplinkoje, — nors ir nespėjęs pajusti tikro žemės skonio, juolab, kad turėjo pražydyti, atplėtas nuo gimtinės šaknų, vis tiek puoselėjo andainykščio gyvenimo kontūrus, kurie nie tik neblėso, bet vis labiau ryškėjo.

— Idėmiai iškliausia Tave, bet Tu neatsakei į mano klausimo svarbiausiąją dalį. Užmušti žverėli — žiauriau, bet ir užmušti savo sielą — pragaištinga ne tik žmogui, bet ir pasauliui. Šioje knygoje Tu lyg ir neatsikleidi, kaip vyksta ši pragariška sielos sunaikinimo akcija, bet apnuogini besielio vidų.

Galimas dalykas, tai yra per daug laisva mano interpretacija... — Ne, ne per daug laisva, tačiau klausimas gana sudėtingas, nes sielos naikinimo procesas vyko apgalvotai, rafinuotai ir pamažu, lyg savaimė. Beskausmis spaudimas, verčiantis ne minute nepamiršti, jog yra visaregė akis ir visagirdė ausis, nuo kurių nepasislėpsi, nuo kurių neapsaugos nei naktis, nei sienos. Apie širdį frazeologizmų galima pririnkti šimtus, tačiau, padėta ant delno, ji bus tik raumens gabalas. Romane piešiamoje Sibiro mozaikoje apstu pavyzdžių, kaip įvairių specialybių žmonėms, dažniausiai talentingiems (pūdy-

— Man labiau rūpi priversti skaitytojus paimti knygą į rankas ir įviloti įvykių eigon, o jau kurinio emocinės jėgos ir pasakojimo srautas įtrauks juos (esu įsitikinęs) į savo verpetą.

— Be abejo, svarbiausia, kad skaitytojas suvoktų, tegul ir skirtingai interpretuodamas, kai kurias vietas (ypač vizijas), o neplauktų siužeto paviršiumi.

— Vyresniosios kartos — Manto tėvų — gyvenimo ir asmenybių dramatiškumas yra pažįstamas mūsų literatūroje. Atrodo, iš anksto žinoma, kaip pasielgs toji karta lemtingu išbandymu valandą ir kaip rašytojas tuos išbandymus pavaizduos (tradicijos klampumas!).

Regis, kad Tu iškart suvokei, todėl apsunkeinai savo uždavinį, siekdamas ir kitokio dramatiškumo ženklų — bręstančio dramatiškumo. Manto ramus prisitaikymas prie atšiau-

— Ne. Tai išgalvoti personažai, tačiau, be abejo, vargu ar galima įsivaizduoti tai, „ko nes išgyvenęs. Puikiai prisimenu negailėstingus vokiečių desantininkus, nuožmius rusų kareivius... Tačiau antroje romano *Ražienos* dalyje, greta brutalaus išvisos Ašrafo yra ir kitas — Charitonovičius, nuėjęs visą karo kelią nuo Maskvos iki Berlyno, visko matęs... Savo pasakojimais tarsi įremindamas klausytojus karo veiksmų panoramą, o jų odą priversdamas iš siaubo urdu-liais eiti, jis pats lieka nuošaly, lyg nesusetęs rankų šventas, kurį noris užkelti ant pjedestalo, tačiau žverelio nuždymo scena tarsi nuima nuo jo nekaltumo skraistę, atskleidžia jo vidinį, karo suluošintą ir iškreiptą gyvenimo vaizdą turintį, pasaulį. Jo fariziejiski būdo bruožai iširėžia net išorėn: kariška uniforma, šautuvas, eigastis...

Kraštutinumo sąlygose išryškėja žmogaus charakterio ir savybių nepriklausomumas nuo tautybės. Pavyzdžiui, galima sugretinti lietuvių brigadininko, išsiuntusio Mantą į taigą, ir tėviško mokyklos direktoriaus ruso elgesį.

— Taip, žmogaus charakterio ir jo dvasinės savybės nepriklauso nuo tautybės. Ir apskritai, kur vertinama, remiantis vien faktais, žmogiskumas, moralė, dvasingumas pakimba ore ar apskritai, atrodo beprasmiški.

— Man labiau rūpi priversti skaitytojus paimti knygą į rankas ir įviloti įvykių eigon, o jau kurinio emocinės jėgos ir pasakojimo srautas įtrauks juos (esu įsitikinęs) į savo verpetą.

— Be abejo, svarbiausia, kad skaitytojas suvoktų, tegul ir skirtingai interpretuodamas, kai kurias vietas (ypač vizijas), o neplauktų siužeto paviršiumi.

— Vyresniosios kartos — Manto tėvų — gyvenimo ir asmenybių dramatiškumas yra pažįstamas mūsų literatūroje. Atrodo, iš anksto žinoma, kaip pasielgs toji karta lemtingu išbandymu valandą ir kaip rašytojas tuos išbandymus pavaizduos (tradicijos klampumas!).

Regis, kad Tu iškart suvokei, todėl apsunkeinai savo uždavinį, siekdamas ir kitokio dramatiškumo ženklų — bręstančio dramatiškumo. Manto ramus prisitaikymas prie atšiau-

— Nesiekiau jokių išvadų, tik norėjau romane pavaizduoti ir sugretinti atskirų žmonių charakterius bei likimus, o spręsti apie juos ir daryti išvadas palieku patiems skaitytojams. Man regis, pati skaudžiausia drama — brolių Jono ir Antano tarpusavio santykiai, jų skirtingais keliais nuvingiavę likimai.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

Su rašyt. Vytautu Čepliausku (kairėje) kalbasi *Kauno žinių* redaktorius poetas Robertas Keturakis.

— Tavo trilogijos antroji dalis (kaip ir pirmoji) kupina turinio, tai yra autorius daug pasakoja, daug daugiau negu sugestuoja. Yra apie ką pasakoti: vyksta žmonių trėmimas — iš gimtinės į svetimybę. Gyvenimai, sielos, kančia okupanto sugrūdami į tvankią vagono ankštumą ir, regis, amžinai paneigiami.

Bet šiame romane skyruije išryškėja žmogaus suaugimas su savo Gimtine, savo žeme, kurios sakralinės galios tarytum nukertamos žiaurumo ir išsivertimo begalinės erdvės — ordos nuožmumą išsaugojusios Rusijos.

Ar nusmelkė Tave tokia mintis: jie pasmerkė ir niekas jų neišgelbės, nes daugelis su žiupsniu gimtinės žemės tremtini pasimė ir dalelę gelbstinčio sakralumo? Gal Tu žmogaus tvirtybę išvelei kitur?

— Tavo tiesa, Robertai. Pagrindinio romano *Ražienos* herojai, Manto tėvai Jonai, žemė buvo šventa: nepamainoma, nėdala, neparduodama, nekeičiama, trumpiau tariant, tai buvo jo alfa ir omega. Jo gyvenimas buvo ne tik susietas su žeme, bet jis pats buvo į ją įaugęs. Atlėtas nuo jos, pasijuto lyg paukštis be sparnų. Tai atsispindi jau pirmosios knygos dalies pabaigoje, kada jo likimas nuspręstas, o ateitis dunkso kraupia, šiurpiančia grėsme, kai ratai matuoja paskutinius jo žemės sieksnius, žemės, kurios kiekviena pėda išvaikščiota jo basomis kojomis, dėl kurios lietas kraujas ir prakaitas, sielotasi, drebėta, vargta; pagaliau žemės, savo išsioje išauginusios jį patį. Jam, regis, nieko nebuvo taip gaila, kaip gimtosios žemės: „...rodos, atsikastų dalį, kad galėtų, tada ir važiuot, ir numirt lengviau būtų“. Taip galvojo ne tik Jonas, taip mąstė visi tie, kurie buvo suaugę su žeme tarsi riešuto keimerys, ir kurie taip ir nepajėgė išsilukštenti iš žemės nostalgijos ankšties. Net ir jaunas herojus Mantas, — taip pat išaugęs greta javo, greta obels, jaukioje kaimo aplinkoje, — nors ir nespėjęs pajusti tikro žemės skonio, juolab, kad turėjo pražydyti, atplėtas nuo gimtinės šaknų, vis tiek puoselėjo andainykščio gyvenimo kontūrus, kurie nie tik neblėso, bet vis labiau ryškėjo.

Idėmiai iškliausia Tave, bet Tu neatsakei į mano klausimo svarbiausiąją dalį. Užmušti žverėli — žiauriau, bet ir užmušti savo sielą — pragaištinga ne tik žmogui, bet ir pasauliui. Šioje knygoje Tu lyg ir neatsikleidi, kaip vyksta ši pragariška sielos sunaikinimo akcija, bet apnuogini besielio vidų.

Galimas dalykas, tai yra per daug laisva mano interpretacija... — Ne, ne per daug laisva, tačiau klausimas gana sudėtingas, nes sielos naikinimo procesas vyko apgalvotai, rafinuotai ir pamažu, lyg savaimė. Beskausmis spaudimas, verčiantis ne minute nepamiršti, jog yra visaregė akis ir visagirdė ausis, nuo kurių nepasislėpsi, nuo kurių neapsaugos nei naktis, nei sienos. Apie širdį frazeologizmų galima pririnkti šimtus, tačiau, padėta ant delno, ji bus tik raumens gabalas. Romane piešiamoje Sibiro mozaikoje apstu pavyzdžių, kaip įvairių specialybių žmonėms, dažniausiai talentingiems (pūdy-

— Man labiau rūpi priversti skaitytojus paimti knygą į rankas ir įviloti įvykių eigon, o jau kurinio emocinės jėgos ir pasakojimo srautas įtrauks juos (esu įsitikinęs) į savo verpetą.

— Be abejo, svarbiausia, kad skaitytojas suvoktų, tegul ir skirtingai interpretuodamas, kai kurias vietas (ypač vizijas), o neplauktų siužeto paviršiumi.

— Vyresniosios kartos — Manto tėvų — gyvenimo ir asmenybių dramatiškumas yra pažįstamas mūsų literatūroje. Atrodo, iš anksto žinoma, kaip pasielgs toji karta lemtingu išbandymu valandą ir kaip rašytojas tuos išbandymus pavaizduos (tradicijos klampumas!).

Regis, kad Tu iškart suvokei, todėl apsunkeinai savo uždavinį, siekdamas ir kitokio dramatiškumo ženklų — bręstančio dramatiškumo. Manto ramus prisitaikymas prie atšiau-

— Tu, Robertai, įlendi į pačius giliausius ir tamsiausius romano užkaborius ir tempi aikštėn visa tai, ką romano autorius, kaip geras vyndarys, paliko rūsyje desertui. Be to, esi įžvalgas, jausdamas, kad Mantas tarsi nusi-meta nuo pečių slegiančius jį egocentrinus šarvus ir palengva įsiliepsnoja... Gal Tu ir teisus, bet neuzbėkim įvykiams už akių.

— Kokiems įvykiams neuzbėkim už akių?

— Turiu omeny trečiąją romano dalį.

— Viename Tavo romano aptarime buvo tik suminėta ištikimybės tema. Stabtelėkime prie jos. Ši tema nėra autoriaus deklaruojama, išskelbiama ir pirmajai planą. Jos branduoliai — žmogaus sieloje, darbuose, veiksmuose, įsitikinimuose. Tradiciškai aiški yra Manto tėvų ištikimybė savo žemei, šeimai, tikėjimui. Bet, man atrodo, Manto tėvų ištikimybė ryškiausia — kaip ištikimybė patiems sau. Ar, rašydamas romaną, suvokei, kad svarbiausieji personažai yra nekinančios, nepalaužiamos prigimties, todėl bolševikinėje sistemoje jie neprisitaikys, netaps aptakūs, pataikaujantys? Jie pirmiausiai bus sunaikinti. Jaučiu, kaip sunku buvo autoriui minimus personažus nepaversti akmenimis (nors jie svetimybėje palengva akmenėja), o atverti skaitytojui skaudžią dramą. Kokių išvadų siekėi, apie visa tai kalbėdamas?

— Kiekvienoje šalyje rasime ištikimus tautai žmones ir veidmainius, parsidavėlius, „išverstaskūrus“, kurie anot Kudirkos „dėl trupinio aukso, girdaus valgio šaukšto“ pasiruošę parduoti ne tik tėvynei, bet ir broli ar seserį, tėvą ar motiną. Tokių žmonių buvo ir bus, ir nieko čia nepakeisi. Žvilgtelėkime atgal — kas darėsi rezistentų tarpe, kiek ir kokių širdį veriančių atvejų būta! Jeigu ne išdavikai, ne padlaižiai, ne tautos atskaldinai, neaišku, kuo visa būtų pasibaigę. Romane taip pat yra žmonių, kaip Tu sakai, akmenėjančių, bet yra ir tokių, kurie verčiau mirtų, negu atsidėtų savo tėvynės, savo žemės.

— Nesiekiau jokių išvadų, tik norėjau romane pavaizduoti ir sugretinti atskirų žmonių charakterius bei likimus, o spręsti apie juos ir daryti išvadas palieku patiems skaitytojams. Man regis, pati skaudžiausia drama — brolių Jono ir Antano tarpusavio santykiai, jų skirtingais keliais nuvingiavę likimai.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

— Tačiau Manto ir jo brolio likimai taip pat skirtingi, kaip ir charakteriai. Mantas (tai lemia ir jo amžius) linkęs daugiau stebėti iš pašalės, kai tuo tarpu jo brolis pasineria į žūt- būtinės kovos sukuri. Gal jaunesnysis dar nesirenka, o vyresnysis valingai stoja ten, kur liepia būti atsakomybė ir pareiga? Ar galima klausti: kuris teisus?

— Abiejų brolių pažiūra į susidariusią situaciją buvo viena, tačiau Mantas, rašydamas dainas, nukreiptas prieš Stalino režimą, tik per plauką išvengia atsakomybės, kai tuo tarpu Petras dirbo savo darbą ir ejo ten (kaip ir visi kiti), kur jį siuntė. Kitaip ir būti negalėjo.

— Pirmajame trilogijos tome Tu vykusiai panaudojai subtilų perėjimą iš tikrovės į viziją (būtent viziją, o ne fantaziją). Pasirodžius minėtam romanui, pasigirdo užuominų, kad sudėtingos tikrovės apraiškos vertė autorių išengti į vadinamojo magiškojo realizmo sritį. Šią užuominą Tu nutylėjai.

— Antrajame trilogijos tome perėjimų iš tikrovės į viziją taip pat užtinkama, ypač ten, kur vyresniosios kartos likimai veikiami jau ne gimtosios žemės sakralumo, o priešiškos svetimybės. Kokius giluminius būties klodus Tau rūpėjo atidengti tokia išvalga, tokiu meniniu sprendimu?

— Toks šuolis iš realybės į viziją, kurioje išvengiamas skaudžiausias tėvynės žaidos ar atskiro romano herojaus beviltiška padėtis, padeda išvengti banalių aprašymo scenų, lauzo nusistovėjusią tradiciją, o tuo pačiu didina romano įtampą, dramaturgiją, ir pagaliau, žadina skaitytojo vaizduotę. Žinoma, atsiranda ir tokių skaitytojų, kurie viską priima už gryną pinigą, vadina, ir taip gali būti. Pamenu, kaip lankantis Estijoje prie skęstančių paminklo, viena turistė paklausė: „Ar tas angelas paminklo viršuje natūralaus dydžio?“ Ar nelinksmu, kad yra tokių žmonių?

— Nejaugi Tu ironizuoji? Tada galiu pakartoti dalį savo klausimo: ar nutylėdamas mano teigimą, kad, vykusiai panaudodamas subtilų perėjimą iš tikrovės į viziją, nutyli transcendencinius mūsų ir kitų būties erdvių sąlygius? Kad ir koks būtų spalvingas ir tirštas realybės klodas, žmogiskosios egzistencijos esmės jis neišryškina, gal net paklaidina ieškančiuosius. Taigi: žmonių gyvenimai, kančios, viltys yra tik dėl pačio gyvenimo, kančių, vilties ar vis dėlto ir dėl dar kažko — auktesnio, amžinesnio?

— Nusislypėjau, išgirdęs klausimą apie niekuomet negėto angelo dydį, bet tai joki būdu nereiškia, kad aš ignoruoju transcendencinius erdvių sąlygius. Tačiau romane nėra tokių veikėjų, kurie, ieškodami gamtoje simbolines, transcendencines prasmės, visko atsisakę, apsigyveno (kaip Henris Deividas Toro) miške.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

— Tavo trilogijoje (skaitytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečioji knyga) aiškėja, kad žmogus gyvenimo prasmę išryškina, gilindamas savo pareigą, kitais, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, patirtinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedrausiam.

— Tačiau klausimas: kokia mano paties gyvenimo prasmė — po grumtynių už laisvę, už Tėvynę, po atliktos pareigos, po tremčių, po kasdieninių darbų, kai lieki vienas su savo žmogiškumu turiniu, dvasiniu išimtinumu?

— Vienaip į tą klausimą atsako Manto tėvai, kitaip jo dėdė, dar kitaip brolis, išžiūrėta mergaitė, brigadininkas, šmėstelėjęs praeivis... Nejaugi nėra bendro atsakymo?

— Manysčiau, kad bendro atsakymo būti negali, nes tie, kuriuos paglamžė juodas negandos šešėlis, kurie tapo paraženkliniai nepilnavertiškumu ir nebylia baime, matė pasaulį vienaip, žmonės, kuriems teko bendrauti su jais, vėlgė emė kitaip žiūrėti į gyvenimą, skirtingai nuo tų, kurie, įsitaikę šiltoje gužtose, stengėsi atsiritoti nuo jiems nepatogios realybės.

— Be to, Tavo klausimas, man regis, anticipacinis, nes antroje romano dalyje Mantas, atgavęs laisvę, veržiasi į Lietuvą, negalvodamas apie gyvenimo prasmę ir nesuvokdamas, kad išplėsti metai galėjo nusinešti jo draugus, svajones ir lukesčius, kad jo išsvajotas pasaulis gali subyrėti, susidūręs su sovietmečio realybe.

— Mūsų pokalbis, regis, beveik nepaminėjo Tavo knygų kai kurių sudėtinųjų dalių — fabulos, charakterių kūrimo, tradicijų, laukius ištiesinti problematiką iki atpažįstamų paralelių tremtinių atsiminimuose ar įvairių rašytojų bandymuose stabtelėti greita panašiu temų. Žinoma, viso to ir nesistengėme aprėpti. Ka, Tavo manymu, dar buvo būtina paminėti?

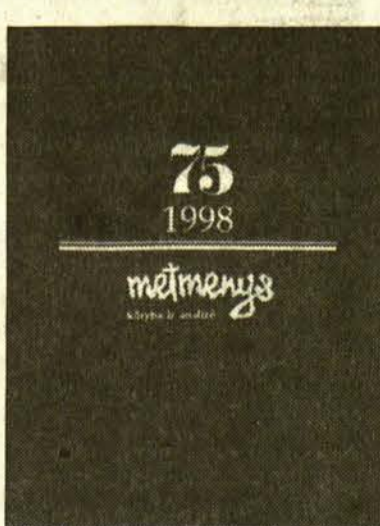
— Norėčiau, kad baigdamas mūsų pokalbį bent akimirka nuvestum skaitytoją prie trečiojo tomo. Kas tenai laukia Manto ir jo motinos? Ar klausimai, kurie tankėja pirmuose tomuose, čia sutiks atsakymus? O gal tie klausimai bus apsunckinti dar didesniais klausukais, ir skaitytojas galop krūptels: o vis dėlto atsakomo reikalaujama iš manęs!

— Labai gerai, kad skaitytojas taip galvos, kitaip bus ne romanas, o traukinių tvarkaraštis, kur viskas išvardinta lakoniškai ir aiškiai. Be abejo, trečiojoje knygoje, kurioje sprendžiamas visų pagrindinių veikėjų likimas, tarsi veidrodyje atsispindi Manto išorinės ir vidinės prievartos būsenoje nueitas kelias, kelias kupinas darbo, meilės ir kliaučių, vingiuojantis mokslo įstajų koridoriais, šalčio ir karščio išdegintomis stepėmis, kelias — liudininkas pažinčių, jausmų ir nešamo širdyje tikėjimo laisvę, tikėjimo ateitimi.

— Manau, kad domus skaitytojas nepatirs nuovylis.

— Linkiu mieliems knygos bičiuliams kuo geriausio pasiskaitymo.

Metmenys — dukart per metus išeinantis žurnalas, kurį redaguoja Violeta Kelertienė ir Rimvydas Šilbajoris. Septynioliasdešimt penktajame žurnalo numeryje spaudinamas Algimanto Gurecko pranešimas „Liberalizmo pergalė ir kas toliau“ (jis buvo skaitytas „Santaros-Šviesos“ suvažiavime, vykusiam praėjusiais metais Čikagoje). Šiame numeryje skaitytojas taip pat atras Aldonos Veščionaitės ir Nijolės Miliauskaitės eilėraščių, Kosto Ostrausko pjesę „Valse Triste“, Vlado Siruta-

vičiaus studiją „Tarp garbingos ir negarbingos mirties: II“, Stasio Goštauto trumpą žvilgsnį į išsivijusią dailę „Nuo Freiburgo iki Soho“ ir Arturo Tereškino memuarų fragmentus „I Love Foucault, arba mano vadinamasis amerikietiškas gyvenimas: II“. Taip pat spausdinamos Vytauto A. Jonyno parašytos dviejų knygų recenzijos — „Varnikės Nykos dienoraščio paraštė“ apie A. Nykos-Niliūno *Dienoraščio fragmentus* ir „Nejaugi būtų tiesa, kad šūkiams aidint, mūsų nesigirdi?“ apie A. Zalatoriaus *Literatūrą ir laisvę. Kritika / esė / pokalbiai*. „Metmenų“ žurnalo vieno numerio kaina — 8 dol. Prenumerata metams (du numeriai) — 15 dol. Laikraščio administracija: Marija Paškevičienė, 306 55th Place, Downers Grove, IL 60516.

MAŽOSIOS LIETUVOS VEIKĖJO ATSIMINIMAI

Lietuvos mokslų akademijos Mažajoje salėje sausio 18 d. pristatoma profesorius Vilius Gaigalaitis knyga *Atsiminimai*. Apie knygą kalbėjo leidinio vyriausioji redaktorė, Klaipėdos universiteto profesorė Audronė Kaukienė, straipsnių autoriai profesorius Domas Kaunas, docentas Albertas Juška, dalyvavo dailininkė Ieva Labutytė ir kiti. Taip pat veiks Klaipėdos universitete išleisčių knygų apie Mažąją Lietuvą paroda-pardavimas.

Evangelikų kunigas, Mažosios Lietuvos veikėjas V. Gaigalaitis Karaliaučiuje ir Berlyne studijavo teologiją ir filosofiją. 1900 m. Karaliaučiaus universitete gavo filosofijos daktaro laipsnį. 1903-1918 m., būdamas Prūsijos Seimo nariu, V. Gaigalaitis rūpinosi lietuvių kalbos išlaikymu Mažosios Lietuvos mokyklose ir bažnyčiose. Vėliau V. Gaigalaitis paruošė Klaipėdos lietuvių pasirašytą memorandumą dėl Klaipėdos krašto atskyrimo nuo Vokietijos ir memorandumą taikos komitetui Paryžiuje. 1923 m. įsteigė pirmąją lietuvių gimnaziją Klaipėdoje. 1925-1936 m. V. Gaigalaitis dėstė Vytauto Didžiojo universiteto Evangelikų teologijos fakultete. 1939 m. vokiečiams užėmus Klaipėdą, V. Gaigalaitis pasitraukė į Lietuvą, o 1941 m. — į Vokietiją. Čia ir mirė 1945 m.

Atsiminimuose daugiausia surinkti autobiografiniai tekstai, pasakojantys apie Mažosios Lietuvos butį nuo šio amžiaus pradžios iki Antrojo pasaulinio karo. Knygoje atskleidžia didžiulės pastangos išlaikyti lietuvių ne tik bažnyčiose, bet ir šio vokiečių krašto mokyklose bei gyvenime. Atsiminimuose paskelbta ir V. Gaigalaitis dienoraščio medžiaga. Dienoraštyje vaizdžiai apibūdinama lietuvių padėtis Klaipėdos krašte po 1923 ir 1939 metų, taip pat autorius išgyvenimai per Antrąjį pasaulinį karą ir būnant toli nuo tėvynės. (Elta)